

Työt jatkuvat Torstenin viljelmällä elokuussa vielä varsinaisen pääsaden korjaamisen jälkeen. Osa valkosipuleista on jätetty maahan tuottamaan latvasilmuja.

Valkosipulin kantoja voi uudistaa latvasilmuista, jotka istutetaan maahan syksyllä. Ne kasvavat kynnellisiksi valkosipuleiksi kolmantena kasvukautena.

Laukkamestarin jäljillä

Torsten Sandbergilla on yksi maailman suurimmista yksityisistä valkosipulikokoelmista. Hän, jos kuka, tietää, mitkä ovat hyvän ja aromikkaan sadon salat.

TEKSTI SARI JÄRVINEN KUVAT SUVI ELO

Torstenin laukkakokoelmassa on värejä ja makuja, joita ei löydy ruokakaupoista.

Humpgrid-lajike on syntynyt Torstenin viljelyksillä mutaation seurauksena.

Tuuheasta juuristosta tunnistaa hyvin kasvaneen valkosipulin. Kuvassa 'Havran'.

Kynsilaukka nostetaan maasta hellästi vetämällä, jotta juuret eivät katkea. Istutuslapiolla voi tarvittaessa vähän avittaa.

Kun jousipyssyn viritti ääriasentoonsa ja antoi katseen seurata nuolenkärkeä, oikeaan käteen satui. **Torsten Sandbergin** oli kohdattava tosiasiat: käsi ei kestänyt enää jousiammuntaa.

– Sen harrastuksen lopettamisen jälkeen minulle jäi aikaa muille asioille. Silloin en vielä tiennyt, mitä kynsilaukka voi yhdelle ihmiselle merkitä, Torsten kertoo.

Kaikki sai alkunsa vuonna 2013, kun Torsten tuli ostaneeksi Annalan Hyötykasvihadistyksestä muuttaman valkosipulinkynnen. Hän työskenteli silloin Auran kirkkoherrana ja istutti ne pappilan puutarhaan muiden hyötykasvien seuraan.

Ensimmäisenä vuonna Torsten sai sadoksi vaatimattoman kynsilaukkanipun. Hän laittoi sen kuivumaan eteisen naulakkoon eikä suonut alaspäin riipuville valkopäille juuri enempää huomiota.

– Olen kuitenkin keräilijäluonne, ja jotenkin valkosipulit vain veivät mukanaan. Ehkä siinä oli jokin kohtalonomainen voima, hän kuvailee.

PARISSA VUODESSA TORSTEN onnistui keräämään edustajat kutakuinkin kaikista Suomessa myynnissä olevista valkosipulilajikkeista ja lisäksi ne,

jotka hän sai suomalaisilta harrastajilta. Pappilan penkeissä kasvoi silloin jo 27 eri lajiketta.

Lajikkeiden lisäksi Torsten hankki alan tärkeimmät kirjat, joista hänen esikuvakseen nousi yhdysvaltalaisen orgaanisen viljelijän **Ron L. Engelandin** *Growing Great Garlic: The Definitive Guide for Organic Gardeners and Small Farmers* -niminen teos.

– Engeland kuvaa kirjassaan selkeästi ja käytännönläheisesti, miten valkosipulia viljellään. Oppini ovat pitkälti häneltä peräisin.

Engelundin tapaan Torsten käyttää viljelytavan termiä orgaaninen viljely. Se on hänestä aivan eri asia kuin luonnonmukainen viljely.

– En käytä mitään teollisia tuotteita tai lannoitteita ja vältän koneiden käyttöä viimeiseen asti.

VALKOSIPULISATO ON HILJAN kerätty talteen, kun vierailimme elokuussa Torstenin nykyisen kodin kasvimaalla keskisessä Varsinais-Suomessa. Urakka

”En käytä mitään teollisia tuotteita tai lannoitteita.”

on ollut melkoinen, sillä satoa on kertynyt lähes 1 600 kasvista.

Yksi komeista maasta nousseista laukoista on 'Havran', joka lekottelee Torstenin puolison ponitallin kattoon viritetyllä orrella.

– Mielestäni 'Havran' kuuluu maailman viiden parhaimman kynsilaukan joukkoon. Siinä on monivahteinen maku anista, eukalyptusta ja polttavuutta.

Torsten on saanut lajikkeen – ja nelisenkymmentä muutakin lajiketta – tunnetulta tšekkiläiseltä ”ultraorgaaniselta” puutarhaviljelijältä **Martin Smetanalta**. Ensimmäisenä vuonna 'Havran' kasvoi hyvin, mutta sitten koossa tuli takapakkia. Torsten kertoo, että tämä on tyypillistä eteläisten lajikkeiden kanssa.

– Kasveilla voi mennä 5–6 vuotta, kunnes ne sopeutuvat uuteen kasvupaikkaan ja alkavat kasvaa kunnolla.

Kotoutuksen jälkeen myös 'Havran' on menestynyt hyvin. Torsten silittää hellästi kynsilaukan alta esiin pursuavaa muhkeaa juuristoa. Sellaisia ei näe ruokamarkettien valkosipulihyllyillä. Jos sadonkorjuu tehdään koneellisesti, laukkoihin tulee helposti kolhuja.

– Laukkoja ei saa nostaa väkivaltaisesti maasta. Miltä sinusta tuntuisi, jos kiskottaisiin tukasta?

'Lotus' on erikoisuus, jonka moni valkosipulikeräilijä on hankkinut lajikkeen hienon liilan värin takia.

Korjuun yhteydessä Torsten poistaa ainakin kaksi päällimmäistä lehteä ja pesee kasvin huolellisesti.

Kynsilaukat on nostettava hellävaraisesti, ja ne kuivataan rauhassa.

Mutta mistä tietää, milloin valkosipuli pitää nostaa maasta?

– Usein neuvotaan korjaamaan valkosipulit, kun kasvin alimmat lehdet ruskettuvat. Tällöin kuitenkin tulee helposti nostaneeksi liian aikaisin. Parempi hetki on, kun kasvissa on ylhäältä päin laskettaessa viidestä kuuteen vihreää lehteä jäljellä. Silloin valkosipuli on ehättänyt kasvattaa paksun, monikerroksisen kuoren.

Torsten antaa laukkojensa kuivua ponitallissa ja lämmittämättömässä pihasaunassa parisen kuukautta. Rauhallisen kuivauksen alussa ne kasvavat usein kokoa, ja Torstenin kokemuksen mukaan maku vain syvenee.

TORSTENIN KOKOELMASSA on nyt 120 erilaista lajiketta, joista suurimman osan hän on saanut suomalaisilta ja eurooppalaisilta harrastajilta vaihtamalla. Parhaimmillaan lajikkeita oli 150, mutta leuto ja märkä talvi 2019–2020 tuhosi osan. Torstenin hoivissa on syntynyt lukuisia uusiakin lajikkeita mutaation kautta.

– Kahdeksan lajikkeistani on lähtenyt Eurooppaan. Eräs hollantilainen puutarhaliike otti ne hoi-

”Soitan laukoilleni musiikkia, kun ne ovat sisällä kuivumassa.”

viinsa jatkokasvatusta ja lisäystä varten. Enempää en tästä halua vielä kertoa, Torsten sanoo.

Torsten pitää kokoelmaansa Suomen suurimpana ja arvelee, että se saattaa olla jopa yksi maailman suurimpia yksityishenkilön hallussa olevia kokoelmia.

– Tunnen jokaisen lajikkeen ulkonäöltä. Juttelen niille kasvimaalla ja soitan musiikkia, kun ne ovat sisällä kuivumassa.

Torstenin tavoitteena on kartuttaa kokoelmansa parin sadan lajikkeen kokoiseksi ja haluaa innostaa muitakin kynsilaukkojen kiehtovaan maailmaan. Pari vuotta sitten hän perusti muutaman muun valkosipuliharrastajan kanssa Härkätien kynsilaukka – De Re Allii Sativi -nimisen yhdistyksen voidakseen jakaa tietoa valkosipuleista ja niiden viljelystä.

– Ihmisten tulisi ottaa enemmän vastuuta omasta ruoantuotannostaan. Uskon, että kynsilaukka on tulevaisuudessa entistä tärkeämmässä asemassa, koska sillä on tutkitusti myös terveyttä edistäviä vaikutuksia.

11 × TORSTENIN SUOSIKKI

1. SIPERIALAINEN MARMORIINI

Luotettava ja helppo lajike kasvattaa. Monikäyttöinen, kynnet säilyvät pitkään. Korkea allisiinipitoisuus, joka tuo makuun polttavuutta.

2. BJETIN

Tsekinmaalaisen Jan Kozakin jalostama ja uudelleen nimeämä lajike. Voimakas, monivihateinen ja yrttinen maku. Myös kukkavarret ovat erittäin herkullisia, kuin tulisia sokeriherneitä.

3. HAVRAN

Sama lajike kuin venäläinen Petrovski ja virolainen Hummuli, mutta Havran on Kozakin luoma virukseton kanta, joka kasvaa näistä parhaiten. Mausta löytyy aniksen, eukalyptuksen, juurisellerin ja juuri penkistä nostetun porkkanan vivahteita.

4. ROSSO DI SULMONA

Italialaisten valkosipuli-intoilijoiden lempilapsi, jossa on ainutlaatuinen, pistävä ja makea maku. Yksi kynsi riittää kokkaukseen. Säilyy erinomaisessa kunnossa vuoden ajan.

5. VESSALICO

Italian Ligurian maakunnan lahja kynsilaukan ystäville. Vaatii pitkän kotoutuksen Suomen oloihin, mutta palkitsee kärsivällisen kasvattajansa. Maku on leppeä ja hienostunut. Tuoksusta ja mausta voi myös löytää selleriä.

6. RED ESTIK

Isojen kovavartisten valkosipulien ryhmään kuuluva lajike, joka ei kasva liian suureksi kuten samaan ryhmään kuuluva Iso Venäläinen. Helppo lisätä ja uudistaa itusilmuista. Varma ja vaivaton kasvattaa.

7. CIELAVAS

Aikaisin versova lajike tulee alussa useimmiten jo heinäkuun alussa eteläisessä Suomessa. Syömäkelpoinen elokuun alussa lyhyen kuivauksen jälkeen. Pehmeän makuinen. Alun perin latvialainen maatiaiskanta, jolle Torsten on antanut latvian kielen västäräkkiä tarkoittavan lajikenimen.

8. EARLY PURPLE

Englantilaisen Colin Boswellin nimeämä lajike. Tuleentuu heinäkuun alussa. Maku on leppeähkö ja vihanneksellinen, jälkimaku polttava. Parasta ennen Mikkelinpäivää (5.10.). Voidaan käyttää tuoreiden sipulinversojen tapaan.

9. BURGUNDI

Hankala kotoutettava Suomen oloihin. Sopii hyvin hienostuneeseen aioli-kastikkeeseen. Lämpimän kesän jälkeen lajikkeesta voi löytää jopa Carmolis-öljyn maun. Pieni kynsi käy kurkkupastillista talvipakkasessa.

10. KOLKJAN PURPPURA

Torstenin vuonna 2016 virolaisesta Kolkjan kylästä Peipsijärven länsirannalla löytämä lajike, alkuperä Venäjällä. Iso ja robusti kasvutapa. Kynsissä on joskus leimuava värikirjo. Kotoutunut hyvin jopa Keminmaan korkeudelle. Sopii parhaiten soteeraukseen eli pannulla paistamiseen.

11. THE GLORY OF SANDBERG

Torstenin jalostama lajike. Syntynyt mutaatioiden kautta pehmytniskaisesta Messidorista. Terve ja silmiinpistävän ryhdikäs kasvutapa ja syvänvihreä väri. Isot ja tasakokoiset kynnet. Erittäin korkea allisiinipitoisuus.

Ponit osallistuvat merkittäväällä tavalla valkosipulien kasvatukseen, sillä niiden tuottama lanta tarjoaa kasvuvoimaa kasveille.

Torsten teki suuren työn kotouttaessaan 'Rosso di Sulmonan' Suomen olosuhteisiin. Hänestä se kuuluu laukkamakujen parhaimmiston.

TORSTENIN VILJELYVINKIT

1. PERUSTA AJOISSA.

Perusta penkki laittamalla pohjalle pahvia tai sanomalehtiä. Kasaa päälle hevosenlantaa tai kanankakkaa sekä kompostia. Jos mahdollista, tee penkki vuotta ennen kynsien istutusta, niin juuririkkaruohot ehtivät hävitä. Tälöin ehdit myös kasvattaa penkissä maaperää parantavia ja lannoittavia typensitojakasveja, kuten apilaa ja hernettä, ennen valkosipulia.

2. TEE KOHOPENKKI.

Muokkaa penkki ennen istutusta 20 cm korkeaksi kohopenkiksi. Sekoita lannan ja kompostin joukkoon hiekkaa ja hyvää multaa, esimerkiksi lehtomultaa tai pari kolme vuotta maatonutta kompostia. Varmista, että kasvualustakerros ulottuu 40 cm maan pinnan alle eli on yhteensä noin 60 cm syvä. Näin laukan juurilla on riittävästi tilaa kasvaa.

3. KÄYTÄ HYVIÄ KYNsiä.

Istuta keskikokoisia ja terveitä istukaskynsiä. Niitä voi

hankkia suoraan luotettavilta kotimaisilta kasvattajilta ja harrastajilta.

4. ISTUTA ENNEN PAKKASIA.

Aloita istutukset syksyllä ajoissa ennen pakkasia, jotta kynsilaukat ehtivät juurtua ja kasvu alkaa rivakasti heti keväällä. Liian myöhään istutetut kynnet kasvattavat keväällä ensin pienen version ja sitten vasta juuret. Torsten istuttaa kynnet lokakuun 10. päivän ja pyhäinpäivän välisenä aikana.

5. KATA OLJELLA.

Peitä penkki lopuksi olkisilppukatteella. Olkikatteen ansiosta penkki ei jäädy niin nopeasti talvea vasten ja kynnet voivat jatkaa juurtumista ja versojen kasvattamista. Hyvä kate suojaa kuitenkin versoja. Keväällä ne kestävät lajikkeesta riippuen jopa 10 asteen pakkasia.

Lisätietoa valkosipulista: hakydras.com

'Early Purple' -lajikkeella on punaiset posket, jotka kielivät polttavasta jälkimausta.